

עניין: עונש בידי שמים מבן י"ג ועד בן כ'

חכם צבי סי' מט

ובקושי הגאון מהר"ל מפרג"ל ז"ל [גו"א בראשית ה' י"ג] צנן י"ג עד בן כ' דאינו בר כרת ואמאי מיימי חטאת, יפה השיב מעב"ת. ואני מוסיף ללכאורה קושיא זו אין לה שחר, דאטו מי נתנה התורה טעם לחיוב החטאת בשגגה משום שהוא חייב כרת במזיד, אלא דילפינן לה מהיקשא [במדבר ט"ו, ט"ז] דתורה אחת יהיה לכס לעושה בשגגה לעבודה זרה לומר לך מה ע"ז שהוא דבר שחייבין על זדונה כרת חייבין על שגגתה חטאת אף כל כו'. ובזן י"ג ויוס א' עד בן כ' דע"ז גופה אינו חייב כרת ואפילו הכי חייב חטאת שהרי החטאת מפורשת בה ואינה למידה מן הכרת, א"כ הוא הדין לכל התורה שאנו למדין מע"ז דיום שזה, אלא שכונת הרב ז"ל באתה שכתבו התוספות בפרק כלל גדול [שבת דף ס"ט ע"א ד"ה מה] דעד כאן לא מקשינן לע"ז לענין סקילה אלא לענין כרת משום דמפורש בהאי קרא בזהדיא, וא"כ יאמר הרב ז"ל דהוא הדין לענין בן י"ג עד בן כ' שאינו בר כרת. אבל באמת אינה קושיא דכיון שהוא בן י"ג ויוס אחד חייב בכל מצוות האמורות בחורה וקרבת חטאת היא אחת מתרי"ג מצוות נמצא כל מי שהוא איש חייב בה"ל. אלא שהתורה גילתה לנו בהיקשה לע"ז שלא תאמר דאף חייב לאוין בכלל אחת מכל מצוות ה' דליתא אלא באיסורי כריתות, אבל לענין איש שהוא בר עונשין ומצווה בכל התורה כולה אין לנו לומר שיפטר מקרבן חטאת ויחיד כיון שע"ז ענשה בן י"ג חייב חטאת.

ובעיקר ענין זה שלא יחייב כרת בן י"ג ויוס אחד עד בן כ', אף על פי שכן תפסו במושלם הרבנים הגדולים מהר"ם ובעל יפה תואר פרשת חיי שרה, אין דעמי נוחה בו, דהאין יתכן עונש שענשה תורה על העובר על המצוה ואותו העובר מצווה בה וחייב עליה מלקות וארבע מימות בית דין שנאמר שהכרת הכתוב בה לא קאי עליו, וגם הקושיא שהקשה מהר"ם לעצמו מערל זכר

גמ' שבת פט :

ולא בן ארבע ועוד כמה חמא כמה שנותיו של אדם שבעים שנה דל עשרין דלא ענשה עליהו פשו להו חמושין דל כ"ה דליחותא פשו להו כ"ה דל תרתי סרי ופלגא דצלווי ומיכל ורבית הבכא פשו להו תרתי סרי ופלגא אם אתה סובל את כולם מוטב ואם לאו פלגא עלי ופלגא עליך ואת"ל כולם

ירושלמי ביכורים

פ"ב ה"א

העבודה. ר' אבין בריה דר' תנחום בר טרפון שמע לה מן הכא ^(א)מי שנותניו בהם ^(ב)שבעים שנה צא מהו ^(ג)עשרים שנה שאין בית דין של מעלן עונשין וכוותין נמצאת אומר המת לחמישים מת בהיכרת. לחמישים

ואפשר היה לפרש ההיא דרבי עקיבא שאין הכונה לומר דלא מענשת עליהו כלל אלא לומר דלפעמים אשכחן דלא מענשת עליהו בזית דין של מעלה כדאשכחן בדור המדבר, וכיון שכן אף יתכן בתפלתו ביקש שלא יענש עליהם לעתיד לבא כיון שכבר מנינו שלא ענש עליהם במדבר, ועל דרך זה יפורשו כל אותן המקומות דמשמע הכי. ואף אם תמלא לומר דאין בית דין של מעלה מענישין אפילו עונש כרת לפחות מבן כ' ותלמדנו מדור המדבר ^(א), היינו לענין עונש עולם הזה אבל בעולם הבא יש עליו עונש כרת ^(ב), וכמו זקן בן שמונים שנה שאכל את החלב שלא יתכן בו לא כרת דשני ולא דיומי [מ"ק כ"ח ע"א], על כרחיך אי אפשר לקיים בו כרת אלא לעולם הבא בעונש גיהנם או כיוצא. או דאף שיתחייב כרת פחות מבן י"ג הקצ"ה ממתיין עד אחר עשרים אם ישוב ולא יכריחנו אם יחטא עד אחר כ', ואם לא ישוב או יכריחנו על העוות אשר חטא בו בהיותו פחות מבן כ' ^(א), וזה נלע"ד ברור דעל כל פנים שייך עונש כרת בפחות מבן כ' נמי ^(ב).

מדבר קדמות לחיד"א מערכת עין

ט. ענינ. אין בית דין של מעלה מענישין פחות מבן עשרים, כן אמרו בבבא בריה ^(א) ובפרק רבי עקיבא ^(ב) ובזהר הקדוש כמה וכמה דוכתי. ותימה על הגאון מהר"ר צבי אשכנזי ז"ל סי' מ"ט שהכחיש זה וחלק על הרא"ם ודחי להאיא דפרק ר' עקיבא, ונעלם ממנו דברי הירושלמי פ"ב דבכורים ^(א), וכמ"ש אני הצעיר במקומו.

ושם הבאתי דרך דרש לישב חקירת הגאון מהר"ל מפרג"ל דבן י"ג שנה חייב בכל המצוות ואין יקריב חטאת, והלא לימוד ערוך הוא דאין חייב חטאת אלא על דבר שזודונו חייב כרת ^(א) ובן י"ג אינו חייב כרת עד כ', דב"ד של מעלה אינם מענישים עד בן כ'. והוא, שכתב הרב זרע ברוך ח"ג פרשת וירא משם הרמ"ע ז"ל דכשהשכינה למעלה אינו מעניש עד בן כ', אבל כשהשכינה למטה הוי כב"ד של מטה ונענש האדם מבן י"ג, ומעתה אין כאן חקירה, דבבית המקדש היתה השראת שכינה ואז יש עונש גם לבן י"ג ויש כרת ולכן מקריב חטאת, ודוק.

שו"ת חתם סופר יו"ד סי' קנה

ומה שרמזת והיא לא הגיעה לעשרים שנה, נראה דעתך שאינה בת עונשים למעלה. זה לא נמצא בש"ס רק בדירושי אגדה, וכבר כתבו מזה האחרונים שאין לסמוך על זה כלל. ובאמת בתוס' יבמות פ' ע"א ד"ה נעשה גבי אכל חלב מבן י"ב עד י"ח כתבו התוס' הא הוה התראת ספק, וקשה אמאי לא נימא לענין חטאת ובשוגג מיירי. אע"כ משום דקודם עשרים שנה לא שייך כרת וחטאת וע"כ א"א לפרשו אלא לענין מלקות. אבל באמת זה ליתא, ושערי תירוצים לא ננעלו כאשר בארתי במקום אחר. אבל האמת משנעשו בני מצוה בשנים וסימנים מתחייבים בכל חיובי תורה בב"ד של מעלה ושלמטה, דאלת"ה למ"ד יולדת ומצורע ונוזר חוטאים הם [כריתות כ"ו ע"א], לא מיימי קרבנם קודם עשרים, וישתקע הדבר:

ובדמות ראייה נ"ל, דבשבועות ח' ע"א שקיל וטרי אי שיעיר בפנים מכפר על ע"ז ג"ע וש"ד, ופריך אי בשוגג בר קרבן הוא, ומאי פריך דלמא מבן י"ג עד עשרים, דבר קרבן לא הוה ומ"מ לא ימלט מעונש שיענש אחר עשרים, דלא גרע ממי שחטא בקטנות ממש שיש לו עונש קצת בגדלותו, כמ"ש בש"ע א"ח סי' שמ"ג מהא דפרס אכפיי לרב אשי, וא"כ ק"ו בן בנו של ק"ו בחטא של בן י"ג לעשרים שענשו יותר מרובה ודינא רבה ודינא זוטא איכא בינייהו, ואס"ד שעכ"פ לכלל כרת וחטאת לא הגיע נימא דשעיר הנעשה בפנים מכפר על אלו. בשלמא הא לא קשיא דנימא דיכפר על חטא של קטנים, דודאי לא יעלה על הדעת להצריך עבורם חטאת לפני ולפנים, והכתוב [ויקרא ט"ז ט"ז] אומר וכפר על הקדש מטומאות ב"י ומפשעיהם לכל חטאתם, וכתוב [שם ל"ג] ועל כל עם הקהל יכפר, ואין אלו בכלל, אבל אלו שמבני י"ג עד עשרים עם קהל גדול הוא אימא עליהם בא לכפרה, אע"כ בני חטאת הם:

ולפע"ד כי לא נאמרו שיעורים הללו במדרשות שבני כ' נעשו בני עונשים למעלה אלא בעונשים על חטאים המיוחדים לשעה כגון עונשי דור המדבר, וכן בשרה נאמר בת עשרים כבת ז' ה' בלא חטא, התם קודם מתן תורה הוה והכל אצלה כמצות שכליות, וע"ז נאמרו שיעורים הללו, אבל עונשי התורה אין שום חלוק, כי שיעורים הלכה למ"מ בין למלקות בין לקרבן, ובן י"ג שהביא ב' שערות שוה לכל עונשים שבתורה, ואין צריך לפנים: